

Верховний
Суд

ОГЛЯД практики Суду справедливості Європейського Союзу

Рішення за вересень – жовтень 2024 року

Зміст

I. Процедури Європейського Союзу: звернення за попереднім рішенням	3
Рішення Суду справедливості ЄС (Велика Палата), 15 жовтня 2024 року, KUBERA, C-144/23	3
II. Захист персональних даних	8
Рішення Суду справедливості ЄС (Перша Палата) від 26 вересня 2024 року, Land Hessen (Обов'язок органу з питань захисту даних вживати заходів), C-768/21	8
Рішення Суду справедливості ЄС (Велика Палата) від 4 жовтня 2024 року, Bezirkshauptmannschaft Landeck (Спроба доступу до персональних даних, що зберігаються на мобільному телефоні), C-548/21	10
III. Судове співробітництво в цивільних справах: Регламент «Рим II»	15
Рішення Суду справедливості Європейського Союзу (Четверта Палата) від 5 вересня 2024 року, HUK-COBURG-Allgemeine Versicherung II, C-86/23	15
IV. Судове співробітництво у кримінальних справах: заморожування і конфіскація засобів вчинення злочину та доходів, одержаних злочинним шляхом, у Європейському Союзі	18
Рішення Суду справедливості ЄС (Перша Палата) від 4 жовтня 2024 року, 1Dream and others, C-767/22, C-49/23 та C-161/23	18
V. Наближення законодавства	21
1. Страхування автотранспортних засобів	21
Рішення Суду справедливості Європейського Союзу (Перша Палата) від 19 вересня 2024 року, Inkreal, C-236/23	21
2. Авторське право	24
Рішення Суду справедливості ЄС (Перша Палата), 17 жовтня 2024 року, Sony Computer Entertainment Europe, C-159/23	24
VI. Свобода пересування: свобода надання послуг	28
Рішення Суду справедливості ЄС (Перша Палата), 17 жовтня 2024 року, FA.RO. di UK & C., C-16/23	28
VII. Соціальна політика: захист безпеки та здоров'я працівників	32
Рішення Суду справедливості Європейського Союзу (Перша Палата) від 26 вересня 2024 року, Energotehnica, C-792/22	32
VIII. Спільна зовнішня політика та політика безпеки: обмежувальні заходи	35
Рішення Суду справедливості Європейського Союзу (Друга Палата) від 5 вересня 2024 року, Jemerak, C-109/23	35

I. Процедури Європейського Союзу: звернення за попереднім рішенням

Рішення Суду справедливості ЄС (Велика Палата), 15 жовтня 2024 року, KUBERA, C-144/23

[Посилання на повний текст рішення](#)

Звернення за попереднім рішенням – Стаття 267 ДФЄС – Обсяг обов'язку національних судів або судів останньої інстанції звертатися за попереднім рішенням – Провадження, пов'язане з наданням дозволу на подачу апеляції з питань права до Верховного Суду Держави-члена – Клопотання сторони, яка звертається за дозволом на подачу апеляції з питань права, про передачу питання, що стосується тлумачення права ЄС, на розгляд Суду справедливості ЄС – Національне законодавство, відповідно до якого дозвіл на подачу апеляції з питань права має надаватися, якщо звернення порушує питання права, яке є важливим для забезпечення правової визначеності, однакового застосування права чи його розвитку – Обов'язок національного верховного суду розглянути у провадженні, пов'язаному з наданням дозволу на подачу апеляції з питань права, питання про необхідність звернення за попереднім рішенням – Обґрунтування причин відмови у наданні дозволу на подачу апеляції з питань права

За результатами розгляду звернення за попереднім рішенням від Vrhovno sodišče (Верховний Суд, Словенія) Велика Палата Суду справедливості ЄС постановила, що у провадженнях, пов'язаних з наданням дозволу на апеляцію з питань права до національного верховного суду, цей суд не звільняється від обов'язку розглянути в контексті цього провадження питання права ЄС, порушене в обґрунтуванні цього клопотання про надання дозволу на апеляцію, і передати його на розгляд Суду справедливості ЄС для ухвалення попереднього рішення.

Компанія «KUBERA» придбала банки Red Bull в Туреччині, які були виготовлені в Австрії, та перевезла їх кораблем до порту Копер (Словенія) для імпорту. Двома рішеннями від 5 жовтня 2021 року Словенська фінансова адміністрація вирішила затримати ці банки відповідно до Регламенту № 608/2013¹, до завершення судового розгляду, порушеного компанією «Red Bull» з метою захисту своїх прав інтелектуальної власності, пов'язаних з цими банками. Вичерпавши всі доступні засоби адміністративного оскарження, KUBERA подала позови проти цих рішень до Upravno sodišče (Адміністративний Суд, Словенія), який ухвалив два рішення про відмову в задоволенні позовів.

¹ Регламент (ЄС) № 608/2013 Європейського Парламенту та Ради від 12 червня 2013 року про митне забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності та скасування Регламенту Ради (ЄС) № 1383/2003 (ОJ 2013 L 181, с. 15). Див. статтю 17 цього Регламенту.

Після цього KUBERA подала до запитуючого суду дві заяви про надання дозволу на подачу апеляцій з питань права щодо цих рішень стверджуючи, що спір в основному провадженні порушує питання тлумачення Регламенту № 608/2013², що, на думку KUBERA, є важливим правовим питанням, яке виправдовує надання дозволу на подачу апеляцій з питань права. Вона також клопотала про те, щоб запитуючий суд, то передав питання до Суду справедливості ЄС для ухвалення попереднього рішення, якщо він не погодиться з її бажаним тлумаченням цього Регламенту.

Відповідно до чинного національного законодавства, дозвіл на подачу апеляції з питань права може надаватися у разі, якщо у справі, яка розглядається Верховним Судом, порушується питання права, що має важливе значення для забезпечення правової визначеності, однакового застосування права або його розвитку. Це законодавство визначає конкретні ситуації, які відповідають цим сценаріям. Хоча запитуючий суд вважає, що в даному випадку заяви компанії «KUBERA» про надання дозволу на подачу апеляцій з питань права не відповідають цим умовам, він, тим не менш, не впевнений, що третій абзац статті 267 ДФЄС³ зобов'язує його, з метою прийняття рішення за цими заявами про надання дозволу на подачу апеляцій, розглянути прохання компанії «KUBERA» про те, щоб порушене нею питання права ЄС було передано на розгляд Суду справедливості ЄС для ухвалення попереднього рішення. Запитуючий суд також прагне встановити, чи він зобов'язаний, якщо вирішить, що немає необхідності звертатися за попереднім рішенням до Суду справедливості ЄС, відповідно до статті 47 Хартії основоположних прав Європейського Союзу навести причини свого рішення про відмову в задоволенні клопотання про дозвіл на подачу апеляції з питань права.

Висновки Суду

По-перше, Суд постановив, що третій параграф статті 267 ДФЄС забороняє суду або трибуналу Держави-члена, проти рішень якого національне законодавство не передбачає засобів судового захисту, приймати в межах провадження, пов'язаного з розглядом заяви про надання дозволу на подачу апеляції з питань права, результат якого залежить від важливості порушеного однією зі сторін спору правового питання щодо правової визначеності, однакового застосування права чи його розвитку, рішення про відмову в задоволенні заяви про надання дозволу без визначення того, чи був він зобов'язаний винести на розгляд Суду ЄС питання про ухвалення попереднього рішення щодо тлумачення або дійсності положення права ЄС, порушене на підтримку цієї заяви.

² У цьому випадку виникає питання, чи застосовується цей Регламент до ситуації, коли імпортовані товари виробляються власником прав інтелектуальної власності, що стосуються цих товарів.

³ Відповідно до цього положення, якщо будь-яке питання щодо тлумачення або чинності права ЄС порушується у справі, що розглядається судом або трибуналом Держави-члена, рішення якого не підлягають оскарженню в судовому порядку згідно з національним законодавством, цей суд або трибунал повинен передати справу на розгляд Суду справедливості Європейського Союзу.

Суд нагадує, перш за все, що хоча організація правосуддя в Державах-членах належить до компетенції цих Держав-членів, при здійсненні цієї компетенції вони зобов'язані дотримуватися своїх зобов'язань, що випливають із права ЄС. Відповідно, хоч право ЄС, в принципі, не забороняє Державам-членам встановлювати процедури надання дозволу на апеляцію з питань права або інші системи відбору чи «фільтрування» справ, що передаються на розгляд національних верховних судів, впровадження таких процедур чи систем має відповідати вимогам, що випливають із права ЄС, зокрема, зі статті 267 ДФЄС.

У зв'язку з цим, обов'язок судів або трибуналів Держави-члена, рішення яких не можуть бути оскаржені в судовому порядку згідно з національним законодавством, передавати питання до Суду справедливості ЄС для отримання попереднього рішення ґрунтується на співпраці між національними судами і трибуналами та Судом ЄС і має на меті, зокрема, запобігти створенню в будь-якій з Держав-членів сукупності національних прецедентів, які не відповідають нормам права ЄС. Такий суд або трибунал може бути вільний від цього обов'язку лише в трьох випадках: якщо він встановив, що порушене питання не має відношення до справи, або що відповідне положення права ЄС вже було витлумачене Судом, або що правильне тлумачення права ЄС є настільки очевидним, що не залишає місця для будь-яких розумних сумнівів.⁴ Якщо він перебуває в одній з цих ситуацій,⁵ суд або трибунал не зобов'язаний передавати справу на розгляд Суду ЄС, навіть якщо питання щодо тлумачення або чинності положення права ЄС порушується стороною у провадженні, що ним розглядається.

Крім того, Суд зазначає, що існування процедури надання дозволу на апеляцію з питань права не може перетворити суд або трибунал нижчої інстанції, рішення якого може бути оскаржене в такій апеляції, на суд або трибунал Держави-члена, проти рішень якого національне законодавство не передбачає судового захисту, і який, як наслідок, зобов'язаний звернутися до Суду ЄС, як це передбачено в третьому параграфі статті 267 ДФЄС. Однак національний верховний суд, такий як запитуючий суд, має таке зобов'язання.

Разом з тим, запитуючий суд пояснює, що, згідно з його власним тлумаченням застосовного національного законодавства, на стадії розгляду заяви про надання дозволу на подачу апеляції з питань права не вимагається визначати, чи необхідно в контексті процедури, пов'язаної з оскарженням з питань права, звертатися до Суду справедливості ЄС за попереднім рішенням щодо питання права ЄС, порушеного на підтримку цієї заяви. Якщо дозвіл на апеляцію з питань права не надається, рішення про відмову в такому дозволі остаточно завершує процедуру. У такому випадку тлумачення права ЄС судом нижчої інстанції може мати переважну силу у відповідній національній правовій системі, навіть якщо питання,

⁴ Рішення від 6 жовтня 1982 року у справі *Cilfit and others* (283/81, EU:C:1982:335, п. 21) та від 6 жовтня 2021 року у справі *Consorzio Italian Management and Catania Multiservizi* (C-561/19, EU:C:2021:799, п. 33).

⁵ Ці три випадки, в яких національні суди або трибунали останньої інстанції не зобов'язані звертатися за попереднім рішенням, називаються нижче «винятками з обов'язку звертатися за попереднім рішенням».

порушене на підтримку заяви про надання дозволу на подачу апеляції з питань права, вимагало б звернення до Суду для ухвалення попереднього рішення.

Суд зазначає, що таке законодавство або національна практика можуть призвести до ситуації, коли питання, що стосується тлумачення або дійсності положення права ЄС, незважаючи на те, що воно було порушене перед Верховним Судом, не буде передано на розгляд Суду справедливості ЄС, всупереч зобов'язанню, покладеному на цей національний суд третім параграфом статті 267 ДФЄС. Така ситуація може підірвати ефективність системи співпраці між національними судами та трибуналами й Судом ЄС, і, зокрема, досягнення мети запобігання створенню в будь-якій з Держав-членів сукупності національних прецедентів, які не відповідають праву ЄС.⁶

Тим не менш, Суд пропонує запитуючому суду з'ясувати, чи можна тлумачити національне законодавство, що застосовується, відповідно до вимог статті 267 ДФЄС.⁷ Насправді, це законодавство, здається, не забороняє запитуючому суду оцінити в контексті процедури розгляду заяви про дозвіл на апеляцію з питань права, чи питання щодо тлумачення або дійсності положення права ЄС, порушене на підтримку цієї заяви, вимагає звернення за попереднім рішенням до Суду справедливості ЄС, або, натомість, підпадає під один із винятків з обов'язку передавати справу на розгляд Суду. Зокрема, ситуації, викладені в цьому законодавстві, які стосуються виключно ситуацій, що характеризуються, по суті, розбіжностями у національній судовій практиці або відсутністю відповідної судової практики національного верховного суду, не видаються вичерпними.

За таких обставин це законодавство, як вбачається, можна тлумачити як таке, що критерій значущості правового питання, порушеного щодо правової визначеності, однакового застосування права або його розвитку, включає ситуацію, в якій сторона спору, яка просить дозволу на подачу апеляції з питань права, порушує питання щодо тлумачення або дійсності положення права ЄС, яке не підпадає під жоден з винятків з обов'язку звернутися за попереднім рішенням і, тому, вимагає такого звернення до Суду справедливості ЄС.

Суд також зазначає, що саме національний верховний суд, до якого було подано заяву про надання такого дозволу на оскарження, і який зобов'язаний

⁶ Таке тлумачення не ставиться під сумнів судовою практикою, що впливає з рішень від 15 березня 2017 року у справі Aquino (C-3/16, EU:C:2017: 209, п. 56) та від 6 жовтня 2021 року у справі Consorzio Italian Management and Catania Multiservizi (C-561/19, згадане вище, п. 61), згідно з якими національний суд або трибунал, проти рішень якого не існує засобів судового захисту відповідно до національного законодавства, може відмовити у передачі питання до Суду справедливості ЄС для ухвалення попереднього рішення на підставах неприйнятності, характерних для процедури, що розглядається цим національним судом або трибуналом, за умови дотримання принципів еквівалентності та ефективності. На відміну від цих підстав, критерій дозволу на апеляційне оскарження з питань права, передбачений національним законодавством, що застосовується, вимагає від верховного суду дослідити важливість правового питання, порушеного в обґрунтування заяви про дозвіл на апеляційне оскарження, з точки зору правової визначеності, однакового застосування права або його розвитку.

⁷ У зв'язку з цим Суд посилається на інформацію, надану в дорученні про надання довідки щодо розвитку судової практики Ustavno sodišče (Конституційний суд, Словенія). Зокрема, згідно з рішенням цього Конституційного суду від 31 березня 2022 року, якщо одна зі сторін у спорі, у контексті заяви про дозвіл на оскарження з питання права, просить передати справу до Суду справедливості ЄС для ухвалення попереднього рішення відповідно до статті 267 ДФЄС, запит цієї сторони має бути розглянутий на стадії розгляду цієї заяви про дозвіл на оскарження.

звернутися до Суду за попереднім рішенням, вирішує, чи доцільно це робити на стадії розгляду заяви про надання такого дозволу, чи на більш пізній стадії.

Якщо він вирішує передати справу до Суду справедливості ЄС для ухвалення попереднього рішення на стадії розгляду цієї заяви, він повинен призупинити подальший розгляд цієї заяви до ухвалення попереднього рішення і згодом застосувати це рішення при оцінці того, чи слід надавати дозвіл на подачу апеляції з питань права.

По-друге, Суд зазначає, що з системи, встановленої статтею 267 ДФЄС у її поєднанні із другим абзацом статті 47 Хартії основоположних прав, випливає, що якщо суд або трибунал Держави-члена, рішення якого згідно з національним законодавством не підлягають оскарженню в судовому порядку, вважає, що справа, яка перебуває на його розгляді, підпадає під один з трьох винятків з обов'язку звернення за попереднім рішенням, то він звільняється від цього обов'язку, і в обґрунтуванні свого рішення повинен продемонструвати або те, що питання права ЄС не має відношення до вирішення спору, або те, що тлумачення відповідного положення права ЄС ґрунтується на практиці Суду, або, за відсутності такої практики, те, що тлумачення права ЄС було настільки очевидним для національного суду або суду останньої інстанції, що не залишало місця для будь-яких розумних сумнівів. З цього Суд робить висновок, що, враховуючи, що, без шкоди для застосування суто процесуальної підстави неприйнятності, такий суд або трибунал Держави-члена не може відмовити у задоволенні заяви про дозвіл на подачу апеляції з питань права, яка порушує питання тлумачення або чинності положення права ЄС, без попередньої оцінки того, чи потрібно передавати це питання на розгляд Суду справедливості ЄС для отримання попереднього рішення, або чи підпадає це питання під один з трьох винятків з обов'язку передачі питання на розгляд Суду ЄС, цей суд або трибунал повинен, відмовляючи в задоволенні такого клопотання про дозвіл на апеляцію на підставі одного з цих винятків, навести причини, чому таке звернення не було зроблене.

II. Захист персональних даних

Рішення Суду справедливості ЄС (Перша Палата) від 26 вересня 2024 року, Land Hessen (Обов'язок органу з питань захисту даних вживати заходів), C-768/21

[Посилання на повний текст рішення](#)

[Звернення за попереднім рішенням – Захист фізичних осіб у зв'язку з обробкою персональних даних – Регламент \(ЄС\) 2016/679 – Стаття 57\(1\)\(а\) та \(f\) – Повноваження наглядового органу – Стаття 58\(2\) – Виправні заходи – Адміністративний штраф – Дискреційні повноваження наглядового органу – Обмеження](#)

Розглядаючи звернення за попереднім рішенням, подане Verwaltungsgericht Wiesbaden (Адміністративний суд, місто Вісбаден, Німеччина), Суд справедливості Європейського Союзу висловлюється щодо обсягу дискреційних повноважень наглядового органу у сфері застосування виправних заходів, зокрема адміністративних штрафів, у разі встановлення порушення норм щодо захисту персональних даних.

Працівник ощадного банку, що є комунальною установою, чії завдання включають банківські та кредитні операції відповідно до норм публічного права, неодноразово здійснював неправомірний доступ до персональних даних TR, клієнта зазначеної установи. Випадково дізнавшись про такі дії, TR звернувся зі скаргою до компетентного наглядового органу, а саме до Hessischer Beauftragte für Datenschutz und Informationsfreiheit (Уповноважений федеральної землі Гессен із захисту даних та свободи інформації, Німеччина) (далі – HBDI). У своїй скарзі він скаржився на те, що ощадний банк не повідомив його про порушення безпеки його персональних даних.

Рішенням від 3 вересня 2020 року HBDI проінформував TR, що ощадний банк не порушив Загальний регламент про захист даних⁸, оскільки встановлене порушення положень не було таким, що становило значний ризик для прав і свобод TR. Крім того, HBDI дійшов висновку про відсутність необхідності вживати виправні заходи щодо зазначеної установи.

TR подав позов до суду проти цього рішення, вимагаючи зобов'язати HBDI вжити заходів проти ощадного банку. В обґрунтування своєї позовної вимоги TR, зокрема, стверджував, що HBDI не розглянув його скаргу відповідно до вимог Загального регламенту про захист даних та мав накласти штраф на ощадний банк.

⁸ Стаття 34 Регламенту (ЄС) 2016/679 Європейського Парламенту та Ради від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) (OJ 2016 L 119, с. 1; далі – Регламент 2016/679).

Сумніваючись щодо обов'язку наглядового органу застосовувати виправні заходи у цій справі, запитуючий суд звернувся до Суду Європейського Союзу з проханням про тлумачення положень Регламенту 2016/679.⁹

Висновки Суду

Насамперед Суд зазначає, що Регламент 2016/679 надає наглядовому органу дискреційні повноваження щодо способу усунення виявленого порушення, оскільки цей Регламент наділяє орган повноваженнями застосовувати різні виправні заходи.¹⁰ Наглядовий орган повинен визначити, які дії є доречними та необхідними, і повинен зробити це, беручи до уваги всі обставини конкретної справи та виконання своїх обов'язків щодо забезпечення повного дотримання Регламенту 2016/679 з усією належною ретельністю.¹¹ Однак межі цієї дискреції визначаються необхідністю забезпечення послідовного та високого рівня захисту персональних даних шляхом ефективного контролю за дотриманням норм.

Далі, більш конкретно, що стосується адміністративних штрафів¹² Суд зазначає, що вони накладаються залежно від конкретних обставин кожної справи, і можуть застосовуватися як додатково до інших виправних заходів, так і замість них. Крім того, приймаючи рішення про накладення адміністративного штрафу та визначаючи його розмір, наглядовий орган зобов'язаний враховувати в кожному окремому випадку низку факторів, зокрема характер, тяжкість та тривалість порушення.¹³

Таким чином, система санкцій, передбачена законодавством ЄС, надає наглядовим органам можливість застосовувати найбільш доцільні та обґрунтовані заходи залежно від конкретних обставин справи, враховуючи необхідність повного виконання Регламенту 2016/679 та забезпечення високого рівня захисту персональних даних. Відтак, із положень Регламенту 2016/679 не випливає, що наглядовий орган зобов'язаний у кожному випадку виявлення порушення персональних даних застосовувати виправні заходи, зокрема накладати адміністративний штраф, а його обов'язком в таких випадках є належне реагування з метою усунення виявленого порушення. Відповідно, заявник, права якого були порушені, не має суб'єктивного права вимагати від наглядового органу накладення адміністративного штрафу на контролера даних.

Нарешті, Суд зазначає, що наглядовий орган, тим не менш, зобов'язаний вжити заходів, якщо застосування одного або кількох виправних заходів, з урахуванням усіх обставин конкретної справи, є доцільним, необхідним і пропорційним для усунення виявленого порушення та забезпечення належного застосування

⁹ Стаття 57(1)(a) і (f), стаття 58(2) та стаття 77(1) Регламенту 2016/679.

¹⁰ Стаття 58(2) Регламенту 2016/679.

¹¹ Див., d до прикладу, рішення від 16 липня 2020 року у справі Facebook Ireland and Schrems (C-311/18, EU:C:2020:559, пункт 112).

¹² Зазначено у статті 58(2)(i) та статті 83 Регламенту 2016/679.

¹³ Відповідно до статті 83(2) Регламенту 2016/679.

Регламенту 2016/679. Водночас не виключається, що в окремих випадках, з урахуванням специфічних обставин конкретної справи, наглядовий орган може утриматися від вжиття виправних заходів, навіть якщо було встановлено порушення персональних даних. Такий винятковий випадок може мати місце, зокрема, якщо встановлене порушення не є триваючим, наприклад, якщо контролер, який у принципі впровадив належні технічні та організаційні заходи¹⁴, як тільки йому стало відомо про це порушення, негайно вжив відповідних і необхідних заходів для його усунення та недопущення повторного виникнення відповідно до своїх зобов'язань за Регламентом 2016/679¹⁵.

З огляду на зазначене Суд робить висновок, що у разі встановлення факту порушення персональних даних, наглядовий орган не зобов'язаний застосовувати виправні заходи, зокрема накладати адміністративний штраф, якщо такі заходи не є доцільними, необхідними або пропорційними для усунення виявленого порушення та забезпечення належного та повного виконання положень зазначеного Регламенту.

Рішення Суду справедливості ЄС (Велика Палата) від 4 жовтня 2024 року, *Bezirkshauptmannschaft Landeck* (Спроба доступу до персональних даних, що зберігаються на мобільному телефоні), C-548/21

[Посилання на повний текст рішення](#)

[Звернення за попереднім рішенням – Захист фізичних осіб щодо обробки персональних даних компетентними органами з метою запобігання, розслідування, виявлення або переслідування кримінальних правопорушень – Директива \(ЄС\) 2016/680 – Стаття 3\(2\) – Поняття «обробка» – Стаття 4 – Принципи, що стосуються обробки персональних даних – Стаття 4\(1\)\(с\) – Принцип «мінімізації даних» – Статті 7, 8 і 47 та стаття 52\(1\) Хартії основоположних прав Європейського Союзу – Вимога, щоб обмеження здійснення основоположного права було «передбачено законом» – Пропорційність – Оцінка пропорційності з огляду на всі відповідні фактори – Попередній розгляд судом або незалежним адміністративним органом – Стаття 13 – Інформація, яка повинна бути доступна або надана суб'єкту даних – Обмеження – Стаття 54 – Право на ефективний засіб судового захисту проти контролера або процесора – Поліцейське розслідування у зв'язку з незаконним обігом наркотиків – Спроба поліції розблокувати мобільний телефон для отримання доступу до персональних даних, що зберігаються в ньому, з метою проведення такого розслідування](#)

За результатами розгляду звернення за попереднім рішенням від *Landesverwaltungsgericht Tirol* (Регіональний адміністративний суд, Тіроль,

¹⁴ У значенні, визначеному у статті 24 Загального регламенту про захист даних (GDPR).

¹⁵ Зокрема, відповідно до статті 5(2) та статті 24 Загального регламенту про захист даних (GDPR).

Австрія) Велика Палата Суду справедливості ЄС роз'яснює, по-перше, умови, за яких компетентні національні органи можуть отримати доступ до даних, що містяться в мобільному телефоні, з метою запобігання, розслідування, виявлення та переслідування кримінальних злочинів загалом, з огляду на положення Директиви 2016/680¹⁶. По-друге, вона визнає право суб'єкта даних бути поінформованим про підстави, на яких ґрунтується дозвіл на доступ до таких даних, після того, як передача цієї інформації більше не загрожує функціонуванню цих органів.

23 лютого 2021 року під час перевірки на наявність наркотиків австрійські митники вилучили пакунок на ім'я CG, що містив 85 грамів канабісу. Цей пакунок було направлено на експертизу до австрійської поліції. 6 березня 2021 року в рамках поліцейського розслідування, пов'язаного з незаконним обігом наркотиків, двоє поліцейських провели обшук за місцем проживання CG і допитали його про відправника пакунка. Після того, як CG відмовився надати поліцейським доступ до комунікаційних даних на своєму мобільному телефоні, вони вилучили телефон.

У подальшому різні співробітники поліції неодноразово намагалися розблокувати мобільний телефон CG. У цій справі як вилучення телефону, так і подальші спроби його використання співробітниками поліції були здійснені без дозволу прокуратури або суду.

31 березня 2021 року CG подав позов до запитуючого суду, оскаржуючи законність вилучення його мобільного телефону, який йому повернули 20 квітня 2021 року. CG не був одразу поінформований про спроби отримання даних з його телефону і дізнався про них під час розгляду справи в запитуючому суді.

У цьому контексті запитуючий суд намагається з'ясувати, чи з огляду на положення Директиви про приватність та електронні комунікації¹⁷ повний і неконтрольований доступ до всіх даних, що містяться в мобільному телефоні, є настільки серйозним втручанням в основоположні права¹⁸, що цей доступ має обмежуватися боротьбою з серйозними правопорушеннями. Він також запитує, чи, по-перше, ця Директива¹⁹ виключає національні правові норми, згідно з якими в ході кримінального розслідування кримінальна поліція може отримати без дозволу суду або незалежного адміністративного органу повний і неконтрольований доступ до всіх даних, що містяться в мобільному телефоні, і, по-друге, чи сумісні ці національні правові норми з правом на ефективний засіб

¹⁶ Директива (ЄС) 2016/680 Європейського Парламенту та Ради від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з обробкою персональних даних компетентними органами з метою попередження, розслідування, виявлення або кримінального переслідування кримінальних злочинів або виконання кримінальних покарань та щодо вільного переміщення таких даних та про скасування Рамкового рішення Ради 2008/977/JHA (OJ 2016 L 119, с. 89).

¹⁷ А конкретніше, стаття 15(1) Директиви 2002/58/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 12 липня 2002 року про обробку персональних даних і захист приватності в секторі електронних комунікацій (Директива про приватність та електронні комунікації) (OJ 2002 L 201, с. 37) зі змінами, внесеними Директивою 2009/136/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2009 року (OJ 2009 L 337, с. 11) (далі – Директива про приватність та електронні комунікації).

¹⁸ Передбачено статтями 7 і 8 Хартії основоположних прав Європейського Союзу (далі – Хартія).

¹⁹ А конкретніше, стаття 15(1) Директиви про приватність та електронні комунікації.

юридичного захисту в тій мірі, в якій вони не вимагають від органів поліції інформувати власника мобільного телефону про заходи, що вживаються для цифрового використання цього телефону.

Висновки Суду

Попередньо Суд зазначає, що спроба поліції безпосередньо отримати доступ до персональних даних, що містяться в мобільному телефоні, без будь-якого втручання з боку постачальника електронних комунікаційних послуг, наприклад, щодо CG, не підпадає під дію Директиви про приватність та електронні комунікації.

По-перше, Суд вважає, що така спроба доступу підпадає під дію Директиви 2016/680. У зв'язку з цим він зазначає, що, зважаючи на широкий обсяг, який законодавець ЄС прагнув надати поняттю «обробка»²⁰, коли органи поліції вилучають телефон і обробляють його з метою вилучення та ознайомлення з персональними даними, що містяться в цьому телефоні, вони розпочинають «обробку», навіть якщо з технічних причин їм не вдалося отримати доступ до цих даних. Ефективність принципу обмеження мети²¹ обов'язково вимагає, щоб мета збору була визначена з моменту, коли компетентні органи намагаються отримати доступ до персональних даних, оскільки така спроба, якщо вона буде успішною, дозволить їм, серед іншого, негайно зібрати, витягти або переглянути дані, про які йде мова. Якщо таку спробу неможливо класифікувати як «обробку» даних, то високий рівень захисту персональних даних фізичних осіб буде поставлено під сумнів. Аналогічно, якщо застосування Директиви 2016/680 залежатиме від успіху спроби отримати доступ до персональних даних, що містяться в мобільному телефоні, це створить невизначеність, несумісну з принципом правової визначеності, як для компетентних національних органів, так і для фізичних осіб.

По-друге, Суд аналізує, чи принцип «мінімізації даних»²², як вираз принципу пропорційності, виключає національні правові норми, які надають компетентним органам можливість доступу до даних, що містяться в мобільному телефоні, з метою запобігання, розслідування, виявлення та переслідування кримінальних злочинів в цілому, не ставлячи використання цієї можливості в залежність від попереднього розгляду судом або незалежним адміністративним органом. Таким чином, Суд наголошує, що обмеження основоположних прав на приватне і сімейне життя та захист персональних даних²³ повинні відповідати принципу пропорційності і можуть запроваджуватися лише в тому випадку, якщо вони є

²⁰ Відповідно до статті 3(2) Директиви 2016/680, поняття «обробка» визначається як «будь-яка операція або сукупність операцій, які виконуються над персональними даними або наборами персональних даних, незалежно від того, чи здійснюються вони автоматизованими засобами.».

²¹ Стаття 4(1)(b) Директиви 2016/680.

²² Як передбачено статтею 4(1)(c) Директиви 2016/680, згідно з якою Держави-члени повинні забезпечити, щоб персональні дані були адекватними, релевантними та не надмірними по відношенню до цілей, для яких вони обробляються.

²³ Статті 7 і 8 Хартії.

необхідними і дійсно відповідають цілям загального інтересу, визнаним Європейським Союзом. У зв'язку з цим, по-перше, Суд вважає, що обробка персональних даних у контексті поліцейського розслідування, спрямованого на переслідування кримінального злочину, наприклад спроба отримати доступ до даних, що містяться в мобільному телефоні, повинна розглядатися, в загальному, як така, що дійсно відповідає цілям загального інтересу, визнаним Європейським Союзом. По-друге, він зазначає, що пропорційний характер обмежень на здійснення основоположних прав на недоторканність приватного життя та захист персональних даних, що виникають у результаті такої обробки, передбачає збалансування всіх відповідних факторів у кожному конкретному випадку.

Таким чином, по-перше, щодо серйозності обмеження цих основоположних прав, що впливає з правових норм, які дозволяють компетентним органам поліції отримувати доступ без попереднього дозволу до даних, що містяться в мобільному телефоні, Суд зазначає, що такий доступ може стосуватися, в залежності від вмісту мобільного телефону, про який йде мова, і вибору, зробленого цими органами, дуже широкого кола даних, і, таким чином, може дозволити зробити дуже точні висновки щодо приватного життя суб'єкта даних. А отже, таке втручання в основоположні права на недоторканність приватного життя та захист персональних даних повинно розглядатися як серйозне або навіть особливо серйозне.

По-друге, Суд зазначає, що тяжкість злочину, що розслідується, є важливим параметром при оцінці пропорційності серйозного втручання, яке становить доступ до персональних даних, що містяться в мобільному телефоні. Однак, якщо вважати, що лише боротьба з тяжкими злочинами може виправдати доступ до таких даних, це може обмежити слідчі повноваження компетентних органів щодо кримінальних злочинів загалом, може мати наслідком ігнорування специфіки завдань, які виконують ці органи, і підрве мету створення простору свободи, безпеки та правосуддя в межах Європейського Союзу. Таким чином, для того, щоб виконати вимогу, згідно з якою будь-яке обмеження на здійснення основоположного права має бути «передбачене законом»²⁴, національний законодавчий орган повинен з достатньою точністю визначити фактори, зокрема характер або категорії відповідних злочинів, які повинні бути взяті до уваги.

По-третє, Суд вказує, що для забезпечення дотримання принципу пропорційності, коли доступ до персональних даних компетентних національних органів несе в собі ризик серйозного або навіть особливо серйозного втручання в основоположні права суб'єкта даних, такий доступ повинен бути предметом попереднього розгляду, який здійснюється судом або незалежним адміністративним органом. Такий перегляд повинен відбуватися до будь-якої спроби отримати доступ до відповідних даних, за винятком випадків належним чином обґрунтованої терміновості, коли такий перегляд повинен відбуватися протягом короткого часу. У контексті такого перегляду суд або незалежний адміністративний орган повинен мати право відмовити або обмежити запит

²⁴ Стаття 52(1) Хартії.

на доступ, що підпадає під дію Директиви 2016/680, якщо він встановить, що втручання в основні права, яке становитиме такий доступ, буде непропорційним. У цій справі відмова у наданні дозволу компетентним органам поліції на доступ до даних, що містяться в мобільному телефоні, або обмеження такого доступу є необхідною, якщо, беручи до уваги серйозність злочину та потреби розслідування, доступ до змісту повідомлень або до конфіденційних даних не є виправданим.

З огляду на вищевикладене Суд доходить висновку, що принцип мінімізації даних, протлумачений в контексті права на захист персональних даних та права на повагу до приватного життя, не виключає національних правових норм, які надають компетентним органам можливість доступу до даних, що містяться в мобільному телефоні, з метою запобігання, розслідування, виявлення та переслідування кримінальних злочинів в цілому. Однак така допустимість залежить від дотримання принципів законності та пропорційності, а також від наявності попередньої перевірки судом або незалежним адміністративним органом здійснення права на доступ до таких даних.

По-третє, Суд вирішує питання про те, чи повинен був CG бути поінформований про спроби доступу до даних його мобільного телефону.²⁵ У зв'язку з цим він зазначає, що компетентні національні органи, які отримали дозвіл суду або незалежного адміністративного органу на доступ до збережених даних, повинні інформувати суб'єктів даних про підстави, на яких ґрунтується цей дозвіл, як тільки така інформація більше не може загрожувати розслідуванню, що проводиться цими органами.

Ці органи повинні надавати суб'єктам даних всю інформацію, передбачену Директивою 2016/680²⁶, для того, щоб суб'єкти даних могли реалізувати, у тому числі, своє право на ефективний засіб правового захисту.²⁷ Відповідно, національні правові норми, які за загальним правилом виключають будь-яке право на отримання такої інформації, не відповідають праву ЄС.

У даній справі Суд вважає, що CG мав бути заздалегідь повідомлений про спроби отримати доступ до даних його мобільного телефону. Оскільки мобільний телефон CG вже був вилучений на момент, коли поліція намагалася його розблокувати, не схоже, що інформування його про ці спроби доступу могло зашкодити розслідуванню. Отже, Суд доходить висновку, що положення Директиви 2016/680 у поєднанні з положеннями Хартії²⁸ виключають національні правові норми, які дозволяють компетентним органам отримувати доступ до даних, що містяться в мобільному телефоні, без інформування суб'єкта даних про підстави, на яких ґрунтується дозвіл судді або незалежного адміністративного органу на доступ до таких даних, після того, як передача цієї інформації більше не може поставити під загрозу виконання завдань, за які відповідають ці органи влади.

²⁵ Стаття 47 Хартії.

²⁶ Викладено в статті 13(1) Директиви 2016/680.

²⁷ Стаття 54 Директиви 2016/680.

²⁸ Зокрема, статті 13 і 54 Директиви 2016/680 у поєднанні із статтями 47 і 52(1) Хартії.

III. Судове співробітництво в цивільних справах: Регламент «Рим II»

Рішення Суду справедливості Європейського Союзу (Четверта Палата)
від 5 вересня 2024 року, HUK-COBURG-Allgemeine Versicherung II, C-86/23

[Посилання на повний текст рішення](#)

Звернення за попереднім рішенням – Судове співробітництво у цивільних справах – Право, що застосовується до недоговірних зобов'язань – Регламент (ЄС) № 864/2007 – Стаття 16 – Імперативні норми – Дорожньо-транспортна пригода – Право на відшкодування, визнане за членами сім'ї загиблої особи – Принцип справедливості при визначенні компенсації за немайнову шкоду – Критерії оцінки

Розглядаючи звернення за попереднім рішенням, подане Varhoven kasatsionen sad (Верховий касаційний суд, Болгарія), Суд справедливості ЄС надає тлумачення поняттю «імперативні норми» у розумінні статті 16 Регламенту № 864/2007²⁹ щодо права, що застосовується до недоговірних зобов'язань.

У 2014 році донька громадян Болгарії загинула внаслідок дорожньо-транспортної пригоди на території Німеччини. Особа, відповідальна за зазначену дорожньо-транспортну пригоду, була застрахована відповідно до договору обов'язкового страхування цивільної відповідальності у страховій компанії «HUK-COBURG-Allgemeine Versicherung AG», зареєстрованій у Федеративній Республіці Німеччина.

У 2017 році батьки загиблої звернулися до суду Болгарії з позовом до вказаної страхової компанії, вимагаючи відшкодування немайнової шкоди у розмірі 250 000 болгарських левів (BGN) (приблизно 125 000 євро) для кожного з них у зв'язку зі смертю доньки.

Хоча суд першої інстанції частково задовольнив позовні вимоги, суд апеляційної інстанції відхилив позов у повному обсязі, дійшовши висновку, що вони не довели, що спричинений їм душевний біль та страждання призвели до патологічних наслідків, що є необхідною умовою для отримання компенсації згідно з нормами німецького права, визначеного як застосовне відповідно до статті 4³⁰ Регламенту «Рим II». Крім того, апеляційний суд відхилив доводи позивачів щодо можливості застосування статті 16 Регламенту «Рим II», відповідно до якої вони вимагали застосування норм права Держави суду, а саме статті 52 Закону про зобов'язання та договори Болгарії (ZZD).³¹

²⁹ Регламент (ЄС) № 864/2007 Європейського Парламенту та Ради від 11 липня 2007 року про право, що застосовується до позадоговірних зобов'язань (Рим II) (OJ 2007 L 199, с. 40).

³⁰ Згідно зі статтею 4(1) Регламенту «Рим II», правом, що застосовується до позадоговірного зобов'язання, яке виникає внаслідок правопорушення або делікту, є, якщо інше не передбачено цим Регламентом, право країни, в якій завдано шкоди.

³¹ Стаття 52 Закону «Про зобов'язання та договори» (DV № 275 від 22 листопада 1950 року) передбачає, що «відшкодування моральної шкоди визначається судом на засадах справедливості».

Запитуючий суд, ухвалюючи рішення за касаційною скаргою на зазначене рішення, мав сумніви щодо того, чи може відповідне положення болгарського законодавства, оскільки воно ґрунтується на фундаментальному принципі болгарського права, а саме принципі справедливості, який застосовується для визначення компенсації за нематеріальну шкоду у випадках смерті близької особи внаслідок делікту або правопорушення, обґрунтовувати відступ від норм німецького права, визначеного як застосовне відповідно до статті 4 Регламенту «Рим II».

Висновки Суду

По-перше, Суд зазначає, що стаття 16 Регламенту «Рим II» відступає від встановлених цим Регламентом колізійних норм, оскільки вона дозволяє застосування норм права суду, якщо вони мають імперативний характер, незалежно від права, яке в іншому випадку підлягало б застосуванню до позадоговірного зобов'язання. Відповідно, це положення підлягає вузькому тлумаченню. Крім того, для можливості відступу від іноземного права, визначеного відповідно до статті 4 Регламенту «Рим II», національний суд повинен насамперед встановити, чи має правова ситуація достатньо тісний зв'язок з Державою-членом, яка є Державою суду.

По-друге, спираючись на судову практику щодо аналогічного поняття «*loi de police*» («імперативна норма»),³² визначеного у статті 9 Регламенту «Рим I»,³³ Суд встановлює, що для визначення наявності «*disposition impérative dérogatoire*» («імперативної норми»), у значенні статті 16 Регламенту «Рим II», національний суд має на основі детального аналізу формулювання, загальної структури, цілей та контексту прийняття цього положення встановити, що воно є настільки важливим у національному правопорядку, що виправдовує відступ від закону, визначеного відповідно до статті 4 Регламенту «Рим II».

Таким чином, національний суд має, по-перше, з'ясувати, чи мав на меті національний законодавець надати відповідному положенню імперативний характер, а по-друге, встановити, що його застосування є абсолютно необхідним для захисту істотного інтересу у конкретній справі. Отже, якщо мета захисту відповідного інтересу може бути досягнута шляхом застосування права, визначеного відповідно до колізійних норм Регламенту «Рим II», суд не може застосовувати статтю 16 цього Регламенту.

По-третє, Суд зазначає, що «імперативна норма» має обов'язково передбачати захист публічних інтересів, що мають особливе значення для Держави-члена, яка є державою суду, зокрема таких, що стосуються її політичного, соціального чи економічного устрою. Національні положення, спрямовані на захист приватних

³² Зокрема, на підставі рішення від 31 січня 2019 року у справі «Da Silva Martins» (C-149/18, EU:C:2019:84).

³³ Регламент (ЄС) № 593/2008 Європейського Парламенту та Ради від 17 червня 2008 року про право, що застосовується до договірних зобов'язань (Рим I) (OJ 2008 L 177, с. 6).

інтересів, можуть бути кваліфіковані як «імперативні норми» у розумінні цього положення, якщо з детального аналізу, проведеного національним судом випливає, що існує достатній зв'язок із публічними інтересами, які вважаються істотними у правопорядку Держави-члена, яка є державою суду.

У цій справі, хоча і німецьке законодавство, і стаття 52 ZZD ґрунтуються на принципі справедливості, вони, однак, передбачають абсолютно різні підходи до визначення умов права на компенсацію немайнової шкоди та її розміру. Однак сам факт того, що застосування права держави суду призводить до іншого розміру відшкодування порівняно з тим, що було б визначене відповідно до колізійних норм, не дає підстав для висновку, що цілі захисту істотного публічного інтересу, передбаченого статтею 52 ZZD, не можуть бути досягнуті. Запитуючий суд повинен визначити, чи застосування німецького законодавства, яке не передбачає компенсації за душевний біль і страждання, що не спричинили патологічної шкоди, дозволяє досягти цієї мети.

По-четверте, Суд нагадує, що національне законодавство, яке відповідає мінімальним стандартам захисту, встановленим директивою ЄС, може бути відхилене на користь застосування права Держави суду через його імперативний характер, якщо суд, до якого передано справу, на підставі детального аналізу встановить, що під час імплементації цієї директиви законодавчий орган Держави-члена, яка є державою суду, визнав за необхідне забезпечити вищий рівень захисту.

IV. Судове співробітництво у кримінальних справах: заморожування і конфіскація засобів вчинення злочину та доходів, одержаних злочинним шляхом, у Європейському Союзі

Рішення Суду справедливості ЄС (Перша Палата) від 4 жовтня 2024 року, *1Dream and others*, C-767/22, C-49/23 та C-161/23

[Посилання на повний текст рішення](#)

Звернення за попереднім рішенням – Судове співробітництво у кримінальних справах – Конфіскація доходів, засобів та майна, одержаних злочинним шляхом – Рамкове рішення 2005/212/JHA – Директива 2014/42/ЄС – Сфера застосування – Національне кримінальне провадження, що може призвести до конфіскації незаконно одержаних активів – Відсутність складу кримінального правопорушення – Конфіскація без ухвалення обвинувального вироку – Інші причини, ніж хвороба або переховування від правосуддя

Розглянувши три окремі звернення про ухвалення попереднього рішення від *Latvijas Republikas Satversmes tiesa* (Конституційний Суд, Латвія), Суд справедливості ЄС ухвалив рішення щодо сфери застосування Рамкового рішення 2005/212³⁴ та Директиви 2014/42³⁵ про заморожування та конфіскацію доходів, засобів і майна, одержаних злочинним шляхом, в Європейському Союзі.

Звернення були зроблені у трьох справах, пов'язаних з арештами коштів, фінансів і нерухомого майна, накладеними на етапі розслідування в різних кримінальних провадженнях, порушених у Латвії за фактами відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом у великих розмірах. В ході цих кримінальних проваджень було порушено провадження щодо незаконно отриманих активів, в рамках якого було накладено арешт на фінансові активи та нерухоме майно, про які йшлося, і частину цих фінансових активів та нерухомого майна було конфісковано та передано до державного бюджету. У контексті провадження щодо незаконно отриманих активів зацікавлені особи подали позови до запитуючого суду стверджуючи, зокрема, що низка положень *Kriminālprocesa likums* (Закон про кримінальне судочинство) не відповідає праву на справедливий судовий розгляд³⁶ та презумпції невинуватості.³⁷ Цей закон передбачає, між іншим, можливість на попередній стадії кримінального провадження для встановлення факту вчинення особою кримінального правопорушення розпочати окреме провадження, здатне призвести до швидкої конфіскації незаконно отриманих

³⁴ Рамкове рішення Ради 2005/212/JHA від 24 лютого 2005 року про конфіскацію доходів, засобів і майна, одержаних злочинним шляхом (OJ 2005 L 68, с. 49).

³⁵ Директива 2014/42/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 3 квітня 2014 року про заморожування та конфіскацію засобів та доходів, одержаних злочинним шляхом, в Європейському Союзі (OJ 2014 L 127, с. 39).

³⁶ У справах C-767/22, C-49/23 та C-161/23.

³⁷ У справі C-161/23.

активів, якщо передача кримінальної справи до суду, який має відповідну юрисдикцію, в осяжному майбутньому з об'єктивних причин є неможливою або може призвести до значних і невиправданих витрат.

Оскільки висновок про те, що активи були отримані незаконним шляхом, робиться судом до встановлення факту вчинення кримінального правопорушення або ухвалення обвинувального вироку, запитуючи суд вирішив зупинити провадження у цих справах і звернутися до Суду, зокрема, з питанням про те, чи підпадає національне законодавство, подібне до того, яке є предметом розгляду в основному провадженні, під дію Директиви 2014/42³⁸ та Рамкового рішення 2005/212.³⁹

Висновки Суду

Суд вважає, що ні Рамкове рішення 2005/212, ні Директива 2014/42 не можуть розглядатися як такі, що регулюють провадження, які, хоча і передбачені національними кримінальними процесуальними нормами, призначені виключно для визначення того, чи були активи отримані незаконним шляхом, на підставі матеріалів справи, які були взяті з провадження щодо виявлення одного або декількох кримінальних правопорушень, зазначених у цих актах, без того, щоб суд, який розглядає справу про конфіскацію, мав повноваження в контексті цього провадження встановити, що таке кримінальне правопорушення було вчинено, і без того, щоб такий висновок був зроблений під час провадження щодо встановлення факту вчинення одного або декількох кримінальних правопорушень.

По-перше, хоча той факт, що процедура конфіскації регулюється національними кримінальними процесуальними нормами, може вказувати на наявність необхідного зв'язку між процедурою конфіскації та виявленням кримінального правопорушення, сам по собі він не є вирішальним для того, щоб вважати, що така процедура конфіскації підпадає під дію Рамкового рішення 2005/212 або Директиви 2014/42. Стаття 4(2) цієї Директиви не ставить під сумнів виключення зі сфери дії Рамкового рішення 2005/212 та Директиви 2014/42 процедур конфіскації, спрямованих виключно на визначення того, чи були активи отримані незаконним шляхом, без розгляду цього питання судом, який має

³⁸ Зокрема, стаття 4: «1. Держави-члени вживають необхідних заходів для того, щоб уможливити повну або часткову конфіскацію засобів і доходів або майна, вартість якого відповідає таким засобам або доходам, за умови ухвалення остаточного обвинувального вироку за вчинення кримінального правопорушення, який також може бути ухвалений за результатами заочного судового розгляду».

2. Якщо конфіскація на підставі пункту 1 неможлива, принаймні, якщо така неможливість є наслідком хвороби або втечі підозрюваної чи обвинуваченої особи, Держави-члени вживають необхідних заходів для уможливлення конфіскації знарядь злочину та доходів у випадках, коли кримінальне провадження було розпочато щодо кримінального правопорушення, яке може призвести, прямо чи опосередковано, до отримання економічної вигоди, і таке провадження могло б призвести до ухвалення обвинувального вироку, якби підозрювана чи обвинувачена особа могла постати перед судом.».

³⁹ Стаття 2(1): «Кожна Держава-член вживає необхідних заходів, щоб дозволити їй конфісковувати, повністю або частково, знаряддя та доходи від кримінальних злочинів, що караються позбавленням волі на строк більше одного року, або майно, вартість якого відповідає таким доходам».

повноваження встановлювати факт вчинення кримінального правопорушення, та за відсутності попереднього висновку про вчинення такого правопорушення.

Суд чітко зазначає, що це положення стосується ситуації, коли таке засудження неможливе через неявку підозрюваного або обвинуваченого за певних обставин, принаймні у випадках хвороби або втечі підозрюваного або обвинуваченого, але коли кримінальне провадження було розпочато щодо кримінального правопорушення, яке може призвести, прямо чи опосередковано, до отримання економічної вигоди, і таке провадження могло б призвести до кримінального засудження, якби підозрюваний або обвинувачений був здатний постати перед судом.

Звідси випливає, що конфіскація, передбачена статтею 4(2) Директиви 2014/42, посилаючись на «засоби» та «доходи» у значенні пунктів 1 і 3 статті 2 цієї Директиви, вимагає, щоб питання про те, чи дійсно було вчинено кримінальне правопорушення, могло бути оцінене судом, який ухвалює рішення про конфіскацію, незалежно навіть від засудження особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Відповідно, стаття 4(2) Директиви 2014/42 не поширюється на провадження, подібні до тих, що розглядаються в основному провадженні, які дають змогу швидко ухвалити рішення про конфіскацію, але не мають на меті визначити, чи було вчинено кримінальне правопорушення.

Суд дійшов до висновку, що Рамкове рішення 2005/212 та Директива 2014/42 мають тлумачитися як такі, що сфера дії цих актів не поширюється на національне законодавство, яке передбачає можливість під час кримінального провадження для встановлення факту вчинення особою кримінального правопорушення ініціювати провадження щодо конфіскації незаконно отриманих активів на підставі матеріалів, що містяться у матеріалах кримінального провадження, якщо це провадження щодо конфіскації не стосується встановлення факту вчинення такого кримінального правопорушення, і навіть якщо немає причин, пов'язаних з хворобою або переховуванням цієї особи, які б перешкоджали їй постати перед судом.

V. Наближення законодавства

1. Страхування автотранспортних засобів

Рішення Суду справедливості Європейського Союзу (Перша Палата)
від 19 вересня 2024 року, Inkreal, C-236/23

[Посилання на повний текст рішення](#)

Звернення за попереднім рішенням – Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників автотранспортних засобів – Директива 2009/103/ЄС – Статті 3 та 13 – Договір страхування, укладений на підставі умисного подання неправдивих відомостей щодо постійного водія – Національне законодавство, що передбачає можливість посилання на нікчемність договору страхування «потерпілим пасажиром», який також є страхувальником, якщо така нікчемність є наслідком умисного подання неправдивих відомостей цією особою під час укладення договору – Зловживання правами – Позов до страхувальника з метою встановлення його відповідальності у зв'язку з умисним поданням неправдивих відомостей

Після звернення Cour de cassation (Касаційний Суд, Франція) за попереднім рішенням, Суд надає роз'яснення щодо обсягу страхового покриття, що надається потерпілим третім особам, у межах обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів. Зокрема, Суд зазначає, що Директива 2009/103⁴⁰ виключає, за винятком випадків зловживання правом, національне законодавство, яке передбачає можливість посилання на нікчемність договору страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів, укладеного пасажиром транспортного засобу, який став потерпілим у дорожньо-транспортній пригоді (ДТП) та водночас є страхувальником, якщо така нікчемність є наслідком подання ним неправдивих відомостей під час укладення договору. У разі, якщо нікчемність договору не може бути застосована до такого потерпілого пасажирів і якщо відсутнє зловживання правом, зазначена Директива виключає можливість прийняття національного законодавства, що дозволяє страховій компанії подання позову до цього пасажирів з метою відшкодування сум, виплачених на виконання договору страхування. У жовтні 2012 року PQ уклав договір страхування транспортного засобу з компанією Matmut, зазначивши, що він є єдиним водієм застрахованого транспортного засобу. У вересні 2013 року цей транспортний засіб, перебуваючи під керуванням TN, який перебував у стані алкогольного сп'яніння, став учасником ДТП за участю іншого транспортного

⁴⁰ Перший абзац статті 3 та стаття 13(1) Директиви 2009/103/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 вересня 2009 року щодо страхування цивільної відповідальності по відношенню до використання автотранспортних засобів та забезпечення виконання зобов'язань щодо страхування такої відповідальності (OJ 2009 L 263, с. 11).

засобу, застрахованого в іншій страховій компанії. PQ, який на момент пригоди перебував у транспортному засобі як пасажир, зазнав тілесних ушкоджень.

Проти TN було порушено кримінальне провадження у кримінальному суді (Франція), за результатами якого його було визнано винним, зокрема, у спричиненні PQ неумисних тілесних ушкоджень. Суд визнав нікчемним договір страхування у зв'язку з умисним поданням страхувальником неправдивих відомостей щодо особи постійного водія транспортного засобу. Це рішення було залишене в силі Cour d'appel de Lyon (Апеляційний суд Ліона, Франція), який, однак, постановив, що нікчемність відповідного договору страхування не може бути застосована щодо PQ, оскільки відповідно до законодавства Європейського Союзу нікчемність договору страхування на підставі умисного подання страхувальником неправдивих відомостей не може застосовуватися до потерпілих у ДТП або до їхніх правонаступників.

Розглядаючи касаційну скаргу, подану на це рішення, запитуючий суд поставив питання про те, чи можна посилалися на нікчемність договору страхування проти потерпілого пасажир, якщо він також є страхувальником і особою, яка зробила завідомо неправдиву заяву, що призвела до нікчемності цього договору. Також суд ставить питання, чи має страховик право у випадку, якщо така нікчемність не може бути застосована до зазначеного потерпілого, подати позов до цього потерпілого з метою стягнення всіх сум, виплачених йому на підставі договору страхування.

Висновки Суду

Насамперед Суд наголошує, що законодавець Європейського Союзу послідовно прагне досягти мету захисту осіб, які постраждали унаслідок аварій, спричинених транспортними засобами, та посилити його. Відповідно до Директиви 2009/103/ЄС⁴¹ компанія, що здійснює обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів, не має права відмовити у виплаті компенсації третім особам, які постраждали внаслідок ДТП, спричиненої застрахованим транспортним засобом, з підстав, що ґрунтуються на законодавчих положеннях або договірних умовах полісу страхування, які виключають відшкодування шкоди чи тілесних ушкоджень, завданих третім особам внаслідок, зокрема, використання або керування застрахованим транспортним засобом особами, які не мають права на керування таким транспортним засобом. Щодо правового статусу особи, потерпілої у ДТП, Суд зазначає, що принцип захисту потерпілих осіб вимагає, щоб правове становище особи, яка була застрахована для керування транспортним засобом, але під час настання ДТП перебувала у ньому як пасажир, прирівнювалося до становища будь-якого іншого пасажир, який є потерпілим у цій ДТП. Таким чином, сам факт, що пасажир, який постраждав унаслідок ДТП, одночасно є страхувальником, не дає підстав виключати його

⁴¹ Зокрема, відповідно до першого підпункту статті 13(1) Директиви 2009/103/ЄС.

з категорії «третіх осіб, які є потерпілими».⁴² Те саме стосується випадків, коли страхувальник не є особою, яка постійно керує транспортним засобом, що потрапив у ДТП. Відповідно, той факт, що на момент ДТП PQ був страхувальником і пасажиром відповідного транспортного засобу, не впливає на його статус як «третьої особи, яка є потерпілою».

По-друге, питання щодо того, чи може нікчемність договору страхування, спричинена поданням PQ неправдивих відомостей про особу постійного водія транспортного засобу під час укладення договору, бути застосована до нього, Суд доходить висновку, що факт укладення страховою компанією договору страхування на підставі упущень чи неправдивих відомостей, поданих страхувальником, не дає цій компанії права посилається на нікчемність договору для звільнення від зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої третій особі – потерпілому внаслідок ДТП за участю застрахованого транспортного засобу. Зазначена ситуація не підпадає під єдиний виняток із загального зобов'язання страхових компаній щодо відшкодування шкоди третім особам, які є жертвами у ДТП, передбачений Директивою 2009/103.⁴³

Враховуючи той факт, що PQ є не лише пасажиром – потерпілим у ДТП, який звертається із вимогою про відшкодування шкоди, а й страхувальником, який умисно подав неправдиві відомості, що призвело до нікчемності договору страхування, Суд наголошує, що Директива 2009/103/ЄС не містить жодних положень, які б регулювали питання зловживання правом з боку застрахованої особи. Водночас загальний правовий принцип, відповідно до якого на норми права Європейського Союзу не можна посилається з метою зловживання або шахрайства, повинен дотримуватися фізичними особами. З цього принципу випливає, що Держава-член зобов'язана відмовити у наданні переваг, які передбачені положеннями права Європейського Союзу, якщо особа посилається на них не з метою досягнення їхньої законної мети, а для отримання переваги, яку цій особі надає право ЄС, у випадку, коли об'єктивні умови, необхідні для отримання бажаної переваги, дотримані лише формально. У цій справі, по-перше, щодо питання, чи досягнуто мети Директиви 2009/103, Суд зазначає, що, за умови підтвердження запитуючим судом мета захисту потерпілих у ДТП видається досягнутою, оскільки PQ є потерпілим у цій ДТП і прагне отримати компенсацію. По-друге, що стосується суб'єктивного елемента, який полягає в намірі отримати перевагу, передбачену нормами права Європейського Союзу, шляхом штучного створення умов для її набуття, не вбачається, за умови підтвердження запитуючим судом, що PQ подав неправдиві відомості саме з метою покликатися на положення Директиви 2009/103⁴⁴ та уникнути

⁴² Як передбачено в першому підпункті статті 13(1) Директиви 2009/103/ЄС.

⁴³ Відповідно до першого та другого підпунктів статті 13(1), страхова компанія може відмовити у відшкодуванні збитків третім особам, які постраждали внаслідок ДТП, лише у випадках, коли транспортний засіб, що спричинив шкоду або травму, використовувався або керувався особами, які не мали на це прямого або неявного дозволу, і коли треті особи, які постраждали внаслідок пригоди, добровільно сіли в цей транспортний засіб, знаючи, що він був викраденим.

⁴⁴ Зокрема, статті 3 і 13 Директиви 2009/103/ЄС

застосування національних положень щодо правових підстав для визнання договору страхування нікчемним. Неправдиві відомості були подані PQ з метою страхування належного TN транспортного засобу на більш вигідних умовах, ніж ті, які застосовувалися б у разі, якби страховик був поінформований про особу постійного водія зазначеного транспортного засобу. З огляду на викладене, за умови перевірки запитуючим судом, не вбачається, що PQ порушив принцип заборони зловживання правом. Відповідно, нікчемність договору страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів, що розглядається у цій справі, спричинена поданням PQ неправдивих відомостей під час укладення цього договору, не може бути застосована проти нього.

По-третє, стосовно можливості страховика вимагати від PQ відшкодування в повному обсязі сум, сплачених йому на виконання договору страхування, шляхом подання позову, що ґрунтується на умисній неправомірній поведінці PQ під час укладення цього договору, Суд зазначає, що питання дійсності договору страхування та відповідальності страхувальника за подання неправдивих відомостей під час укладення цього договору регулюються законодавством Держав-членів. Водночас національні правові положення, які регулюють ці питання, не можуть позбавляти Директиву 2009/103 її ефективності. У ситуаціях, подібних до тієї, що розглядається у цій справі, національне законодавство, яке дозволяє страховій компанії шляхом подання позову проти пасажир-потерпілого, який одночасно є страхувальником та особою, що подала неправдиві відомості під час укладення договору страхування, стягнути всі виплачені йому кошти у виконання цього договору, може призвести до остаточного та непропорційного позбавлення такої особи захисту, який Директива 2009/103/ЄС гарантує жертвам таких аварій. Таке законодавство може непропорційно обмежити право цієї особи на отримання компенсації за рахунок обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів.

2. Авторське право

Рішення Суду справедливості ЄС (Перша Палата), 17 жовтня 2024 року, Sony Computer Entertainment Europe, C-159/23

[Посилання на повний текст рішення](#)

Звернення за попереднім рішенням – Інтелектуальна власність – Авторське право і суміжні права – Правова охорона комп'ютерних програм - Директива 2009/24/ЄС – Стаття 1 – Сфера застосування – Форми вираження комп'ютерної програми – Поняття – Стаття 4(1)(b) – Модифікація комп'ютерної програми – Зміна змісту змінних, що зберігаються в оперативній пам'яті комп'ютера і використовуються під час роботи програми

За результатами розгляду звернення про ухвалення попереднього рішення від Bundesgerichtshof (Федеральний суд, Німеччина) Суд справедливості ЄС ухвалює рішення щодо безпрецедентного питання про обсяг захисту авторського права⁴⁵ на комп'ютерні програми і, зокрема, про зміст змінних даних, які передаються захищеною комп'ютерною програмою в оперативну пам'ять цього комп'ютера і використовуються цією програмою під час її роботи.

Компанія «Sony Computer Entertainment Europe Ltd» («Sony») продає ігрові консолі PlayStation, а також ігри для цих консолей. До 2014 року вона пропонувала до продажу, серед інших продуктів, портативну консоль PlayStation Portable («консоль PSP») та гру MotorStorm: Arctic Edge, призначену для цієї консолі.

Sony звернулася до Landgericht Hamburg (Земельний суд, Гамбург, Німеччина) з вимогою припинити маркетинг продуктів, що доповнюють її ігрові консолі, а саме програмного забезпечення Action Replay PSP, а також пристрою та програмного забезпечення Tilt FX, які виробляються та розповсюджуються компаніями «Datel Design and Development Ltd» та «Datel Direct Ltd».

Ці продукти, які працюють виключно з оригінальними іграми Sony, дають можливість, серед іншого, змінювати певні ігрові параметри, надаючи користувачеві ігрові опції, не передбачені на даному етапі гри компанією «Sony», а також можливість керувати консоллю PSP за допомогою рухів. На думку Sony, ці продукти дозволяють користувачам змінювати програмне забезпечення, яке лежить в основі її ігор, у спосіб, що суперечить авторському праву.

Земельний суд Гамбурга частково задовольнив позовні вимоги Sony. Однак це рішення було переглянуте в апеляційному порядку Oberlandesgericht Hamburg (Вищий земельний суд Гамбурга, Німеччина), який повністю відхилив позов компанії Sony.

Розглядаючи касаційну скаргу на це рішення, Федеральний суд запитав Суд справедливості ЄС, чи підпадає зміст змінних, які передаються захищеною комп'ютерною програмою в оперативну пам'ять цього комп'ютера і використовуються програмою під час її роботи, під захист авторського права на комп'ютерну програму, і якщо так, то чи вважається передача змінених змінних до оперативної пам'яті зміною комп'ютерної програми в розумінні Директиви 2009/24.

Висновки Суду

Суд зазначає, що зі статті 1(2) та (3) Директиви 2009/24 випливає, що «будь-яка форма вираження» комп'ютерної програми, окрім ідей та принципів, які лежать в основі її складових елементів, охороняється авторським правом, за умови, що така програма є оригінальною, в тому сенсі, що вона є власним інтелектуальним творінням автора. З цих положень випливає, що вихідний та об'єктний коди підпадають під поняття «форми вираження» комп'ютерної програми в розумінні цього положення, оскільки вони дозволяють відтворювати

⁴⁵ Стаття 1(1) - (3) Директиви 2009/24/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 23 квітня 2009 року про правову охорону комп'ютерних програм (OJ 2009 L 111, с. 16).

або згодом створювати цю програму, тоді як інші елементи цієї програми, такі як, зокрема, її функціональні можливості, не охороняються. Таким чином, захист, гарантований цією Директивою, обмежується буквальною вираженням комп'ютерної програми у вихідному та об'єктному коді.

Таке тлумачення підтримується, зокрема, чинним міжнародним законодавством. Угода ТРІПС⁴⁶ передбачає, що комп'ютерні програми, як у вихідному, так і в об'єктному коді, підлягають охороні як літературні твори відповідно до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів.⁴⁷ Однак, за змістом цієї Конвенції та Угоди ТРІПС, захист авторського права може надаватися вираженням, але не ідеям, процедурам, методам роботи або математичним концепціям як таким, що також підтверджується преамбулою до Директиви 2009/24.⁴⁸

Крім того, тлумачення, що лише вихідний та об'єктний код підпадають під поняття «форми вираження» комп'ютерної програми, відповідає цілям правової охорони комп'ютерних програм відповідно до Директиви 2009/24. Метою системи захисту комп'ютерних програм, запровадженої законодавством ЄС, є захист авторів програм від їх несанкціонованого відтворення, яке в цифровому середовищі стало дуже простим і недорогим, а також від розповсюдження «піратських» копій цих програм. З іншого боку, з його витоків випливає, що правовий режим захисту комп'ютерних програм не надає монополій, які перешкоджають незалежному розвитку.

Конкуренти автора комп'ютерної програми можуть вільно, як тільки вони встановлять шляхом незалежного аналізу, які ідеї, правила або принципи використовуються, створити власну реалізацію цих ідей, правил або принципів з метою створення сумісних продуктів.

У справі, що розглядається, очевидно, що програмне забезпечення Dattel Design and Development і Dattel Direct, оскільки воно змінює лише зміст змінних, переданих захищеною комп'ютерною програмою до оперативної пам'яті комп'ютера і використовуваних цією програмою під час її роботи, не дозволяє відтворити цю програму або її частину, а навпаки, передбачає, що ця програма буде виконуватися одночасно з її запуском. Таким чином, зміст змінних є елементом програми, за допомогою якого користувачі використовують її функції, що не охороняється як «форма вираження» комп'ютерної програми в розумінні статті 1(2) Директиви 2009/24, і саме запитуючий суд повинен перевірити це.

Суд також вважає, що статті 1(1) – (3) Директиви 2009/24 повинні тлумачитися як такі, що зміст змінних даних, переданих захищеною комп'ютерною програмою

⁴⁶ Стаття 10(1) Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності («Угода ТРІПС»), викладена в Додатку 1С до Угоди про заснування Світової організації торгівлі (СОТ), підписаної в Марракеші 15 квітня 1994 року та затвердженої Рішенням Ради 94/800/ЄС від 22 грудня 1994 року щодо укладення від імені Європейського Співтовариства, з питань, що належать до його компетенції, угод, досягнутих на багатосторонніх переговорах Уругвайського раунду (1986-1994 рр.) (ОВ 1994 р., L 336, с. 1)

⁴⁷ Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, підписана в Берні 9 вересня 1886 року, у редакції, що впливає з Паризького акта від 24 липня 1971 року.

⁴⁸ Пункти 7, 11 і 15 Директиви 2009/24.

в оперативну пам'ять комп'ютера і використовуваних цією програмою під час її роботи, не підпадає під захист, наданий цією Директивою, оскільки цей зміст не дозволяє відтворити або створити таку програму в подальшому.

VI. Свобода пересування: свобода надання послуг

Рішення Суду справедливості ЄС (Перша Палата), 17 жовтня 2024 року, FA.RO. di YK & C., C-16/23

[Посилання на повний текст рішення](#)

Звернення за попереднім рішенням – Послуги на внутрішньому ринку – Директива 2006/123/ЄС – Схема надання дозволів – Стаття 10 – Умови надання дозволу – Продаж тютюнових виробів – Національне законодавство, що ставить надання дозволу на відкриття пункту продажу тютюнових виробів у залежність від дотримання певних умов – Умови, що стосуються відстані та населення – Захист здоров'я населення від куріння

У цьому зверненні за попереднім рішенням щодо відкриття пункту продажу промислових тютюнових виробів Суд справедливості ЄС вирішує питання про відповідність Директиві 2006/123⁴⁹ італійського законодавства, що застосовується до роздрібної торгівлі цими товарами, оскільки це законодавство використовує обмежувальні критерії, засновані на географічній відстані та чисельності населення, для отримання дозволу на відкриття такого пункту продажу.

Після анулювання ліцензії на роздрібну торгівлю тютюновими виробами компанія «FA.RO.» звернулася до Agenzia delle Dogane e dei Monopoli (Митно-монопольне відомство, Італія; далі – ADM) з проханням відкрити нову звичайну точку продажу промислових тютюнових виробів у своєму комерційному ресторані та барі.

ADM відмовило через недотримання умов мінімальної географічної відстані між постачальниками та чисельності населення, що встановлені національним законодавством.

Тоді FA.RO. подала позов до Tribunale amministrativo regionale per la Liguria (Регіональний адміністративний суд, Лігурія, Італія), який є запитуючим судом. Ця компанія стверджувала, зокрема, що нова точка продажу в її закладі не призведе до шкідливого впливу завищеної пропозиції порівняно з попитом через високий рівень туризму в певні періоди.

У зв'язку з цим запитуючий звернувся до Суду справедливості ЄС з питанням про те, чи, власне кажучи, стаття 15 Директиви 2006/123 виключає національне законодавство, яке ставить надання дозволу на відкриття точок продажу тютюнових виробів у залежність від дотримання умов, пов'язаних з мінімальною географічною відстанню між постачальниками та чисельністю населення, без можливості для компетентного державного органу враховувати замість цих умов періодичне збільшення кількості споживачів.

[Висновки Суду](#)

⁴⁹ Директива 2006/123/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 12 грудня 2006 року про послуги на внутрішньому ринку (ОJ 2006 L 376, ст. 36).

По-перше, Суд зазначає, що законодавство, яке закріплює роздрібну торгівлю тютюновими виробами за дистриб'юторами, уповноваженими органами державної влади, підпадає під сферу дії Директиви 2006/123. Таке законодавство не підпадає під поняття монополії, яке виходить за межі сфери дії цієї Директиви,⁵⁰ оскільки Держава не здійснює діяльність з роздрібною торгівлю, яка залишається предметом конкуренції і не надається одному оператору, а органи влади не можуть, крім того, втручатися в комерційні рішення операторів торгових точок і ліцензованих операторів.

По-друге, Суд зазначає, що організація роздрібною торгівлю тютюновими виробами охоплюється поняттям «схема авторизації» у значенні статті 4(6) Директиви 2006/123, оскільки в контексті схеми, встановленої національним законодавством, про яке йдеться, постачальник послуг зобов'язаний вжити заходів перед компетентним органом для отримання офіційного рішення, що дозволяє йому отримати доступ до цієї діяльності.

Таким чином, обмежувальні умови щодо відстані та чисельності населення, передбачені цією схемою авторизації, повинні відповідати положенням статті 10(2)(a)-(g) Директиви 2006/123.

Отже, по-перше, ці умови повинні бути недискримінаційними, що, як видається, має місце в даному випадку.

По-друге, вони повинні бути обґрунтовані переважною причиною, пов'язаною із суспільними інтересами. Це може полягати в захисті здоров'я людей від ризиків, які породжуються виробленими тютюновими виробами. І навпаки, міркування суто економічного характеру не можуть становити переважну причину, пов'язану із суспільним інтересом. Схема видачі дозволів не може включати заборонені вимоги, оскільки стаття 14(5) Директиви 2006/123 забороняє ставити видачу дозволу в залежність від доведення існування економічної потреби або ринкового попиту.

Однак у цій справі умови, встановлені національним законодавством щодо відстані та чисельності населення, яке проживає на певній території, можна було б, за умови перевірки запитуючим судом, класифікувати як економічні, якби їхньою метою було забезпечення достатнього доходу для продавців готових тютюнових виробів або максимізація збору податків зі споживачів цих виробів, адже ці критерії покликані, серед іншого, уникнути, з одного боку, збільшення кількості точок продажу в місцях, де попит вже задовольняється існуючими точками продажу, а з іншого боку, недостатньої кількості точок продажу, що може залишити частину попиту незадоволеною. І навпаки, якщо ці умови не мають мети економічного характеру і об'єктивно виправдані головною причиною, пов'язаною з суспільними інтересами, такими як охорона здоров'я населення, уникнення збільшення пропозиції, що стимулює споживання і має стримуючий вплив на попит, вони не підпадають під дію цієї заборони.

⁵⁰ Стаття 1(3) цієї Директиви.

По-третє, умови, пов'язані з відстанню і чисельністю населення, повинні бути придатними для забезпечення послідовного і систематичного досягнення поставленої мети і не повинні виходити за рамки того, що необхідно для її досягнення.

У контексті цього, перш за все, видається, що ці умови мають наслідком створення контролю над пропозицією тютюнових виробів, що дозволяє уникнути заохочення їхнього споживання, таким чином сприяючи досягненню мети охорони здоров'я населення. До того ж, контрольована пропозиція легально вироблених тютюнових виробів сприяє зменшенню використання контрабандної продукції, яка, ймовірно, може стимулювати споживання через нижчі ціни або створювати додаткові ризики для здоров'я споживачів.

Однак, для послідовного та систематичного досягнення мети охорони здоров'я населення механізм контролю над пропозицією тютюнових виробів, який дає змогу гарантувати доступність та наявність вироблених тютюнових виробів, повинен також мати стримуючий вплив на попит на ці вироби. Більше того, для того, щоб зберегти ефективність мети охорони здоров'я населення, необхідно перевірити, що застосування умов, пов'язаних з відстанню та чисельністю населення, є достатнім для зменшення споживання промислових тютюнових виробів, не призводячи до збільшення нелегальної пропозиції цих виробів. З цих причин саме запитуючий суд повинен встановити, чи є встановлення торгових автоматів, як це передбачено національним законодавством, засобом продажу тютюнових виробів, альтернативним продажу через звичайні або спеціальні торгові точки чи за ліцензією, який повинен відповідати тим самим умовам, що стосуються відстані та чисельності населення, і чи не призводить це до збільшення пропозиції цих виробів.

Далі Суд зазначає, що Держави-члени мають певну свободу розсуду у визначенні ступеня захисту, який вони бажають надати громадському здоров'ю, а також способу, в який цей ступінь захисту має бути досягнутий. Таким чином, не обов'язково, щоб обмежувальний захід, виданий органами влади Держави-члена, відповідав концепції, яку поділяють усі Держави-члени. Таким чином, той факт, що Рамкова конвенція⁵¹ не передбачає умов, пов'язаних з відстанню та чисельністю населення, як заходу, спрямованого на скорочення споживання тютюну, не має жодного відношення до оцінки необхідності схеми, що розглядається в основному провадженні, для досягнення мети захисту громадського здоров'я.

З огляду на цю свободу розсуду, якщо Держава-член вважає за доцільне запровадити заходи з контролю за постачанням вироблених тютюнових виробів, вона може на законних підставах вважати, що періодичне збільшення кількості споживачів не є фактором, який слід брати до уваги. Насправді, врахування такого

⁵¹ Рамкова конвенція Всесвітньої організації охорони здоров'я із боротьби проти тютюну, підписана в Женеві 21 травня 2003 року.

періодичного збільшення суперечило б поставленій меті – обмежити пропозицію, щоб відвернути споживачів від споживання.

По-четверте, здається, що умови, пов'язані з відстанню та чисельністю населення, ґрунтуються на об'єктивних даних, відомі заздалегідь і, в принципі, не можуть викликати труднощів у тлумаченні або застосуванні. Разом з тим, згідно з національним законодавством, навіть якщо умови, що стосуються відстані та чисельності населення, дотримані, звичайні пункти продажу повинні бути створені, зокрема, коли органи влади вважають це корисним і доцільним в інтересах надання послуг. Так як це останнє поняття визначено в загальних рисах, це може поставити під сумнів чіткий, однозначний, об'єктивний і прозорий характер критеріїв, що регулюють здійснення владою своїх дискреційних повноважень, які повинен перевірити запитуючий суд.

VII. Соціальна політика: захист безпеки та здоров'я працівників

Рішення Суду справедливості Європейського Союзу (Перша Палата)
від 26 вересня 2024 року, *Energotehnica*, C-792/22

[Посилання на повний текст рішення](#)

Звернення за попереднім рішенням – Соціальна політика – Захист безпеки та здоров'я працівників – Директива 89/391/ЄЕС – Загальні зобов'язання щодо забезпечення безпеки та здоров'я – Паралельне національне провадження – Рішення адміністративного суду, що має силу *res judicata* у кримінальному суді – Кваліфікація події як «нещасного випадку на виробництві» – Ефективність захисту прав, гарантованих Директивою 89/391 – Стаття 47 Хартії Європейського Союзу про основоположні права – Право бути почутим – Дисциплінарне провадження щодо судді загальної юрисдикції у разі невиконання рішення конституційного суду, яке суперечить праву ЄС – Примат права ЄС

Розглядаючи звернення за попереднім рішенням, подане *Curtea de Apel Braşov* (Апеляційний суд Брашова, Румунія), Суд справедливості Європейського Союзу постановив, що Директива 89/391⁵², з огляду на принцип ефективності та статтю 47 Хартії Європейського Союзу про основоположні права («Хартія»), унеможливорює застосування національного законодавства Держави-члена, яке передбачає, що остаточне рішення адміністративного суду щодо кваліфікації події як «нещасного випадку на виробництві» має силу *res judicata* у кримінальному суді, покликаним ухвалити рішення про цивільну відповідальність, що впливає з дій, в яких обвинувачується відповідач, якщо це законодавство не дозволяє правонаступникам потерпілого від цієї події бути почутими в будь-якому з проваджень, у яких розглядається питання настання такого нещасного випадку на виробництві.

У 2017 році електромонтер, працевлаштований у *SC Energotehnica SRL Sibiu* («*Energotehnica*»), загинув від ураження електричним струмом під час виконання роботи на зовнішньому освітлювальному пристрої, встановленому на опорі низької напруги. *MG*, також працівник *Energotehnica*, був відповідальним за організацію робіт, навчання персоналу, а також впровадження заходів із забезпечення безпеки на робочому місці та надання засобів індивідуального захисту.

Після настання цього летального випадку було проведено дві процедури проти компанії *Energotehnica*, а саме, спочатку, адміністративне розслідування *Inspekția Muncii* (Трудова інспекція, Румунія), і, далі, кримінальне провадження проти *MG* за невиконання законодавчих вимог щодо безпеки на робочому місці

⁵² Стаття 1(1) і (2) та стаття 5(1) Директиви Ради 89/391/ЄЕС від 12 червня 1989 року про запровадження заходів, покликаних заохочувати до покращення безпеки та охорони здоров'я працівників на роботі (OJ 1989 L 183, с. 1).

та спричинення смерті з необережності. В останньому провадженні правонаступники потерпілого стали цивільними сторонами.

За результатами адміністративного провадження остаточною судовим рішенням було встановлено, що подія, про яку йдеться, не є нещасним випадком на виробництві у розумінні норм національного законодавства.

Апеляційний суд, до якого було подано апеляційну скаргу у межах кримінального провадження і який звернувся до Суду справедливості ЄС із запитом, зазначає, що у межах норм національного законодавства та судової практики *Curtea Constituțională* (Конституційний суд Румунії), він зобов'язаний врахувати висновки адміністративного суду, який не кваліфікував подію, що розглядалася в основному провадженні, як нещасний випадок на виробництві в розумінні румунського законодавства.

Встановивши, що неможливість визначення наявності кримінальної або цивільно-правової відповідальності, навіть якщо сторони в обох провадженнях не є тотожними, може підірвати принцип відповідальності роботодавця та принцип захисту працівників, закріплені у статті 1(1) і (2) та статті 5(1) Директиви 89/391 у їх поєднанні із положеннями Хартії, запитуючий суд просить Суд справедливості ЄС роз'яснити зазначені положення.

Висновки Суду

Суд насамперед зазначає, що метою Директиви 89/391 є впровадження превентивних заходів, спрямованих на поліпшення умов безпеки та охорони здоров'я працівників на робочому місці з метою забезпечення вищого рівня захисту.

У цьому контексті, як передбачено статтею 1(2), ця Директива містить загальні принципи щодо запобігання професійним ризикам, захисту безпеки та здоров'я працівників, усунення факторів ризику та нещасних випадків, а також загальні керівні положення щодо реалізації цих принципів.

Крім того, відповідно до статті 5(1) Директиви 89/391, на роботодавця покладається обов'язок забезпечувати безпеку та охорону здоров'я працівників у всіх аспектах, пов'язаних із працею. Це положення зобов'язує роботодавця забезпечити працівникам безпечні умови праці. Зміст цього обов'язку деталізується у статтях 6–12 Директиви, а також у низці спеціальних директив, які встановлюють конкретні превентивні заходи, що підлягають впровадженню у певних галузях промисловості. Тим не менш, зазначене положення лише закріплює загальний обов'язок забезпечення безпеки, який покладається на роботодавця, не визначаючи жодної форми відповідальності.

Суд зазначає, що право Європейського Союзу не гармонізує процедури, які застосовуються до відповідальності роботодавця у разі недотримання вимог статті 4(1) та статті 5(1) Директиви 89/391. Таким чином, зазначені процедури належать до внутрішньої правової системи Держав-членів відповідно до принципу

процесуальній автономії Держав-членів; тим не менш, вони не повинні бути менш сприятливими, ніж ті, що застосовуються до аналогічних внутрішньодержавних позовів (принцип еквівалентності), і не повинні унеможливлювати на практиці або надмірно ускладнювати реалізацію прав, наданих правом ЄС (принцип ефективності).

Під час встановлення Державами-членами детальних процесуальних норм щодо юридичних процедур, спрямованих на забезпечення захисту прав, гарантованих Директивою 89/391, вони зобов'язані забезпечити дотримання права на ефективний засіб правового захисту та на справедливий судовий розгляд, закріпленого у статті 47 Хартії, що є підтвердженням принципу ефективного судового захисту, який складається з різних елементів, зокрема, включає право бути почутим.

Якщо кримінальний суд розглядає питання цивільно-правової відповідальності, що впливає з діянь, в яких обвинувачується відповідач, право сторін, які прагнуть встановити таку відповідальність, бути почутими було б порушено, якби вони не мали можливості висловити свою позицію щодо умови, необхідної для настання цієї відповідальності, до остаточної кваліфікації цієї умови.

Аналогічне порушення відбувається у разі, якщо рішення щодо такої обов'язкової умови було ухвалене іншим судом, який ухвалив рішення, обов'язкове для суду, що розглядає питання відповідальності, у той час як сторони не мали можливості взяти участь у цьому процесі або хоча б висловити свої аргументи. І навпаки, за наявності у сторін такого права, зокрема можливості представити свої аргументи, факт того, що вони не скористалися цим правом, не має правового значення.

Відповідно, національний суд повинен встановити, чи мали правонаступники потерпілого, які виступали цивільними позивачами у кримінальному провадженні, право бути почутими в адміністративному суді щодо остаточної кваліфікації події, про яку йшлося в основному провадженні, як «нещасного випадку на виробництві».

VIII. Спільна зовнішня політика та політика безпеки: обмежувальні заходи

Рішення Суду справедливості Європейського Союзу (Друга Палата)
від 5 вересня 2024 року, Jemerak, C-109/23

[Посилання на повний текст рішення](#)

Звернення за попереднім рішенням – Спільна зовнішня політика та політика безпеки – Обмежувальні заходи у зв'язку з діями росії, що дестабілізують ситуацію в Україні – Регламент (ЄС) № 833/2014 – Стаття 5n(2) та (6) – Заборона надання юридичних консультаційних послуг безпосередньо або опосередковано уряду російської федерації чи юридичним особам, організаціям чи органам, зареєстрованим у росії – Виняток щодо надання послуг, які є суворо необхідними для забезпечення доступу до судових, адміністративних або арбітражних проваджень у Державі-члені – Посвідчення та виконання нотаріусом договору купівлі-продажу нерухомого майна – Надання перекладацьких послуг під час такого посвідчення

У межах звернення за попереднім рішенням Landgericht Berlin (Земельний суд, Берлін, Німеччина) Суд розглядає питання обсягу заборони на надання юридичних консультаційних послуг юридичним особам, заснованим у росії, викладеної в статті 5n(2) Регламенту № 833/2014/ЄС,⁵³ зі змінами внесеними Регламентом 2022/1904,⁵⁴ який стосується обмежувальних заходів, прийнятих Радою Європейського Союзу у зв'язку з діями росії, що дестабілізують ситуацію в Україні.

Громадяни Німеччини GM та ON готувалися придбати квартиру, розташовану в Берліні (Німеччина), що належала Visit Moscow Ltd, юридичній особі, заснованій в росії. Для здійснення цієї угоди GM, ON та Visit Moscow звернулися до PR, нотаріуса, який здійснює діяльність у Німеччині, з проханням скласти договір купівлі-продажу у формі нотаріального акта та забезпечити його подальше виконання. Однак у 2022 році PR відмовив у посвідченні договору купівлі-продажу з огляду на те, що договір не міг виключити можливості порушення заборони, встановленої статтею 5n(2) Регламенту № 833/2014. Оскільки він не задовольнив прохання GM, ON та Visit Moscow про перегляд свого рішення, PR направив подану ними апеляцію на цю відмову до Земельного суду Берліна, який у свою чергу звернувся до Суду ЄС з питаннями в порядку процедури попереднього рішення.

⁵³ Регламент Ради (ЄС) № 833/2014 від 31 липня 2014 року щодо обмежувальних заходів у зв'язку з діями росії, що дестабілізують ситуацію в Україні (OJ 2014, L 229, с. 1).

⁵⁴ Регламент Ради (ЄС) № 2022/1904 від 6 жовтня 2022 року про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 833/2014 щодо обмежувальних заходів у зв'язку з діями росії, що дестабілізують ситуацію в Україні (OJ 2022 L 259 I, с. 3).

Висновки Суду

По-перше, Суд зазначає, що відповідно до загальноприйнятого значення в повсякденній мові поняття «юридична консультація», як правило, означає висновок щодо конкретного правового питання. Термін «юридична консультація», використаний у поєднанні з терміном «послуги», виражений як «юридичні консультаційні послуги» у статті 5n(2) Регламенту № 833/2014, стосується здійснення економічної діяльності, яка ґрунтується на правовідносинах між постачальником послуг та його/її клієнтом, метою якої є надання юридичних консультацій, а також надання правових роз'яснень особам, які їх потребують.

Таке тлумачення поняття «юридичні консультаційні послуги» підтверджується положенням пункту 19 преамбули Регламенту 2022/1904. По-перше, це положення стосується правовідносин між постачальником послуг та його/її «замовниками» чи «клієнтами» і визначає роль постачальника послуг як надання останнім допомоги та консультацій в їхніх інтересах щодо правових аспектів їхніх правочинів із третіми особами. По-друге, воно стосується допоміжної діяльності, що охоплює «підготовку, оформлення та перевірку правових документів».

Таким чином, діяльність, що охоплюється поняттям «юридичні консультаційні послуги» у значенні статті 5n(2) Регламенту № 833/2014, є чітко відмінною від діяльності, яка може вимагатися від органів державної влади. Такі органи державної влади не мають завдання надавати послуги, що полягають у наданні правових висновків особам з метою просування чи захисту приватних інтересів цих осіб.

Суд зазначає, що у цій справі, в контексті посвідчення автентичності договору купівлі-продажу нерухомого майна, нотаріус не діє з метою сприяння конкретним інтересам тієї чи іншої зі сторін чи обох сторін, а діє неупереджено, зберігаючи рівновіддаленість від сторін та їхніх відповідних інтересів, виключно в інтересах права та юридичної визначеності. Отже, з огляду на конкретні норми, що регулюють процедуру нотаріального посвідчення автентичності правочинів, та правові наслідки, що впливають із нотаріальних актів у німецькій правовій системі, посвідчення нотаріусом у порядку, передбаченому німецьким законодавством договору купівлі-продажу нерухомого майна, що перебуває у власності юридичної особи, заснованій в росії, не охоплюється поняттям «юридичні консультаційні послуги», про які йдеться у статті 5n(2) Регламенту № 833/2014, а отже, таке посвідчення не підпадає під дію заборони на надання таких послуг зазначеній юридичній особі, встановленої у підпункті (b) цього положення.

У зв'язку з цим Суд зазначає, що протилежне тлумачення статті 5n(2) зазначеного Регламенту призвело б до неузгодженості, з одного боку, у застосуванні цього Регламенту, а з іншого, до суперечностей між цим Регламентом та Регламентом № 269/2014⁵⁵.

⁵⁵ Регламент Ради (ЄС) № 269/2014 від 17 березня 2014 року щодо обмежувальних заходів у зв'язку з діями, що підривають або загрожують територіальній цілісності, суверенітету та незалежності України (ОJ 2014 L 78, с. 6).

Операції, пов'язані з нерухомим майном, що розташоване на території Європейського Союзу та належить юридичним особам, заснованим в росії, залишаються дозволеними відповідно до Регламенту № 833/2014. Однак, на практиці такі транзакції можуть бути ускладнені в деяких Державах-членах, у яких нотаріальне посвідчення договору купівлі-продажу нерухомого майна є істотною умовою для відчуження такого майна, незалежно від того, чи підлягають ці юридичні особи під заборону на відчуження своїх активів відповідно до Регламенту № 269/2014.

Така варіативність наслідків заборони, передбаченої статтею 5n(2) Регламенту № 833/2014, в різних Державах-членах залежно від існуючої у них нотаріальної системи, не могла бути метою законодавчого органу ЄС.

Крім того, прийняте тлумачення не суперечить ні меті Регламенту № 833/2014, ні меті Регламенту № 269/2014.

Насамперед, ані з Рішення 2022/1909,⁵⁶ ані з Регламенту № 833/2014, ані з Регламенту 2022/1904 не впливає, що, накладаючи заборону на надання юридичних консультаційних послуг, Рада ЄС мала намір унеможливити для юридичних осіб, заснованих в росії, розпорядження своїм нерухомим майном у певних Державах-членах ЄС.

Далі, метою, що лежить в основі заборони, передбаченої статтею 5n(2) Регламенту № 833/2014, було ускладнення російським юридичним особам, що діють на території Європейського Союзу, продовження їхньої комерційної діяльності на цій території, і, таким чином, вплив на російську економіку. Нотаріальне посвідчення договору купівлі-продажу нерухомого майна, яке належить юридичній особі, заснованій в росії, не суперечить зазначеній меті.

Окрім того, відсутні підстави вважати, що нотаріальне посвідчення договору купівлі-продажу нерухомого майна, яке належить юридичній особі, заснованій в росії, може, апріорі та в цілому, сприяти уникненню застосування обмежувальних заходів.

По-друге, Суд зазначає, що саме національний суд, який розглядає справу, повинен оцінити кожну із дій, які вчиняє нотаріус для виконання засвідченого договору купівлі-продажу нерухомого майна, з метою встановлення, чи передбачають вони надання нотаріусом юридичної консультації сторонам відповідно до тлумачення поняття «юридичні консультаційні послуги», викладеного вище.

Нарешті, стосовно питання, чи належать послуги перекладу, які надає перекладач під час нотаріального посвідчення автентичності, до юридичних консультаційних послуг у розумінні статті 5n(2) Регламенту № 833/2014, враховуючи, що професія перекладача за своєю природою не є юридичною, Суд зазначає, що такі послуги не можуть включати елемент «юридичної консультації», навіть якщо надання відповідних послуг полягає в наданні допомоги правнику, який

⁵⁶ Рішення Ради (СЗППБ) 2022/1909 від 6 жовтня 2022 року про внесення змін до Рішення 2014/512/CFSP щодо обмежувальних заходів у зв'язку з діями Росії, що дестабілізують ситуацію в Україні (OJ 2022 L 259 I, с. 122).

діє в юридичній сфері. Крім того, немає підстав вважати, що посвідчення німецьким нотаріусом автентичності договору купівлі-продажу нерухомого майна, розташованого в Німеччині та належного юридичній особі, заснованій в росії, підпадає під дію заборони на надання юридичних консультаційних послуг, передбаченої статтею 5п(2) Регламенту № 833/2014. Відповідно, надаючи послуги перекладу в контексті нотаріального посвідчення такого документа з метою надання допомоги представнику цієї юридичної особи, який не володіє мовою процедури посвідчення, перекладач не надає «правових консультаційних послуг» такій юридичній особі у розумінні зазначеного положення.

Огляд практики Суду справедливості Європейського Союзу. Рішення за вересень – жовтень 2024 року. Відп. за вип.: перший заступник керівника Апарату Верховного Суду, д-р юрид. наук Р. Ш. Бабанли. Опрацювання та переклад рішень: О. Ю. Тарасенко, Д. О. Мудрак. Київ, 2025. – 38 с.

Застереження:

1. Огляд практики Суду справедливості Європейського Союзу підготовлено на матеріалах Бюлетенів Суду справедливості Європейського Союзу, розміщених на вебсайті:

https://curia.europa.eu/jcms/jcms/p1_3471594/en/

2. Переклад описів рішень є неофіційним та має на меті надати можливість загального ознайомлення із підходом Суду справедливості Європейського Союзу до вирішення правових проблем. Для повного розуміння суті висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним на вебресурсі Суду справедливості Європейського Союзу: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/p1_3471594/en/

3. Інформація має суто допоміжний та довідковий характер і не має на меті висвітлити суть усієї проблематики, яка вирішується відповідними судовими рішеннями.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 [@supremecourt_ua](https://www.instagram.com/supremecourt_ua)

 t.me/supremecourtua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua